

Sygn.akt III AUa 589/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 listopada 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Alicja Sołowińska (spr.)

Sędziowie: SA Dorota Elżbieta Zarzecka

SA Teresa Suchcicka

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 20 listopada 2018 r. w B.

sprawy z odwołania I. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o emeryturę

na skutek apelacji wnioskodawczyni I. B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 4 czerwca 2018 r. sygn. akt V U 432/18

I. zmienia zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję z 6 kwietnia 2018 roku i przyznaje I. B. emeryturę od 26 lutego 2018 roku;

II. stwierdza odpowiedzialność organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji;

III. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. na rzecz I. B. 270 (dwieście siedemdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym 240 (dwieście czterdzieści) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za II instancję.

SSA Dorota Elżbieta Zarzecka SSA Alicja Sołowińska SSA Teresa Suchcicka

Sygn. akt III AUa 589/18

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją z 6 kwietnia 2018 r. odmówił przyznania I. B. prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 184 Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i Rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Organ rentowy uznał, że wnioskodawczyni nie spełnia warunku 15 lat pracy w szczególnych warunkach, gdyż w takich warunkach przepracowała tylko 14 lat, 8 miesięcy i 16 dni.

W odwołaniu od tej decyzji wnioskodawczyni zaznaczyła, że od 4 września 1978 r. do 31 grudnia 2005 r. była zatrudniona w B. Zakładach (...). Pracowała na stanowisku przewijacz przędzy i przędzarcz. Była to praca w szczególnych warunkach. Wniosła o zmianę zaskarżonej decyzji i przyznanie jej świadczenia emerytalnego.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z 4 czerwca 2018 r. oddalił odwołanie.

Sąd Okręgowy ustalił, że I. B. urodziła się (...) W aktach dotyczących kapitału początkowego znajduje się zaświadczenie z 17 września 2002 r. wydane przez Zakład (...). Ten dokument potwierdza wszystkie okresy nieświadczenia pracy spowodowane chorobą, urlopem macierzyńskim i opieką nad dzieckiem. Organ rentowy w karcie przebiegu zatrudnienia chorobę oznaczył kodem 47, a urlop wychowawczy kodem 104. W odpowiedzi na odwołanie od decyzji z 18 grudnia 2017 r. ZUS wskazał, że z okresu pracy w szczególnych warunkach wyłączył okresy wymienione w art. 32 ust. 1a Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd odwołał się do art. 184 tej ustawy oraz § 4 ust. Rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Zaznaczył, że zgodnie ze świadectwem pracy z 31 grudnia 2005 r. I. B. w Zakład (...) pracowała od 4 września 1978 r. do 31 grudnia 2005 r. W szczególnych warunkach jako przewijacz zaczęła pracować od 23 czerwca 1980 r. Do 22 czerwca uczyła się w szkole przyzakładowej 2 lata. Nauka zawodu w tego rodzaju szkole nie jest uznawana za pracę w szczególnych warunkach. Wynika to z m.in. z wyroków Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2017 r. (...), z 25 kwietnia 2009 r. (II UK 334/08) i z 22 sierpnia 2012 r. (I UK 130/12).

Sąd Okręgowy zauważył, że w 1978 r. młodocianym była osoba, która ukończyła 15 lat, a nie ukończyła 18 lat. Na podstawie dowodów znajdujących się w aktach nie mógł ustalić, czy I. B. miała zawartą umowę o naukę zawodu lub przyuczenie się do pracy. Nie miał też podstaw do rozstrzygnięcia tej kwestii na niekorzyść ubezpieczonej, gdyż organ rentowy uznał ten okres za niesporny. Sąd zaznaczył, że na podstawie art. 1 pkt 16 Ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2004 r., Nr 121, poz.1264) w art. 32, po ust. 1 został dodany 1a, zgodnie z którym przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenie z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Nowelizacja obowiązuje od 1 lipca 2004 r. Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z 10 lipca 2008 r. (K 33/06) uznał art. 32 ust. 1a za zgodny z art. 2 i art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zdaniem Trybunału sytuacja osób, które nabyły uprawnienie do wcześniejszej emerytury przed 1 lipca 2004 r. nie budzi wątpliwości, ponieważ zarówno nabycie prawa, jak i moment orzekania organu przypadają na okres, w którym nie obowiązywały jeszcze nowe zasady. Ponadto wcześniejsze orzecznictwo Sądu Najwyższego wyraźnie wskazywało konieczność stosowania w takich przypadkach starych zasad polegających na zaliczaniu do okresu zatrudnienia również okresów niewykonywania pracy z powodu choroby lub macierzyństwa. Za przyjęciem takiego rozwiązania przemawia brak przepisów przejściowych noweli, co pozwala na zastosowanie ogólnych reguł nakazujących stosowanie nowowprowadzonych zasad od dnia wejścia ich w życie na przyszłość. Natomiast sytuacja osób, które nabyły uprawnienie po 1 lipca 2004 r., jest odmienna. Organy rentowe orzekające w stosunku do tych osób muszą orzekać według nowej zasady, czyli nie zaliczając okresu choroby i macierzyństwa do okresu zatrudnienia, od którego zależy wcześniejsza emerytura pomimo tego, że okres ten przypadał przed wejściem w życie nowelizacji, ponieważ samo uprawnienie do nabycia wcześniejszej emerytury powstało już po zmianie przepisów. Według Trybunału Konstytucyjnego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych warunki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury muszą być spełnione łącznie w chwili wydania decyzji przez organ rentowy. Brak przepisów przejściowych w ustawie z 20 kwietnia 2004 r. oznacza, że zmiana art. 32 może mieć zastosowanie tylko wobec osób, które nabyły prawo po wejściu w życie tej nowelizacji. Wyrok z 10 lipca 2008 r. jest przykładem wyroku o tzw. prostych skutkach prawnych (zakwestionowany przepis jest zgodny lub niezgodny z Konstytucją). Oprócz tego rodzaju orzeczeń Trybunał Konstytucyjny stosuje wyroki zakresowe i interpretacyjne. Ustawa o emeryturach i rentach została zmieniona 104 razy. Trybunał Konstytucyjny w sprawie zgodności lub niezgodności jej przepisów wydał 36 wyroków, głównie o skutkach prostych i zakresowych. Zasady, o których TK wspominał w uzasadnieniu swego orzeczenia, zawarte są w art. 186 Ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Według

art. 186 ust. 2 pkt 1 przepisy ustawy (w brzmieniu pierwotnym lub znowelizowanym) stosuje się do wniosków o świadczenia zgłoszone począwszy od dnia wejścia w życie ustawy.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniach wyroków z 23 kwietnia 2010 r. (II UK 313/2009) i z 13 lipca 2011 (I UK 12/11) uznał, że wykazanie na 1 stycznia 1999 r. określonego w art. 184 Ustawy o emeryturach i rentach z FUS okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach wyłącza ponowne ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1 obowiązujących po 1 lipca 2004 r. Według tego Sądu rozstrzygnięcie TK nie budzi wątpliwości w zakresie, w którym odnosi się do stosunków powstałych po 1 lipca 2004 r. oraz do stosunków zamkniętych, zakończonych nabyciem prawa przed tym dniem. Zdaniem Sądu Najwyższego pogląd Trybunału Konstytucyjnego nie ma zastosowania do stosunków istniejących 1 stycznia 1999 r. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu obu swoich wyroków stwierdził, że sytuacja osób wymienionych w art. 184, opisywana w doktrynie jako ekspektatywa prawa podmiotowego, polega na spełnieniu się tylko części stanu faktycznego koniecznego do nabycia prawa, które poprzedza i zabezpiecza przyszłe prawo podmiotowe. Także Trybunał Konstytucyjny niejednokrotnie przyznawał ochronę sytuacji prawnej, jeżeli miała postać ekspektatywy maksymalnie ukształtowanej, czyli sytuacji prawnej, która spełnia zasadniczo wszystkie przesłanki ustawowe nabycia prawa do emerytury pod rządami dawnej ustawy bez względu na stosunek do niej ustaw późniejszych. Ekspektatywa może podlegać ochronie prawnej. Jej przykładem jest art. 184 ustawy z 17 grudnia 1998 r. Ustawodawca zagwarantował nabycie prawa do emerytury, bez względu na datę osiągnięcia wieku emerytalnego, tym pracownikom, którzy 1 stycznia 1999 r. legitymowali się odpowiednimi okresami zatrudnienia składkowymi i nieskładkowymi. Zdaniem Sądu Najwyższego gwarancji przyszłego prawa do emerytury złożonej wobec osób, o których mowa w art. 184 ustawy, ustawodawca nie mógł już naruszyć przez ustalenie innego sposobu wyliczenia ich stażu ubezpieczenia.

Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z 22 czerwca 1999 r. (K/99) stwierdził, że ochrona praw nabytych nie oznacza nienaruszalności tych praw. Zasada ochrony nie ma charakteru absolutnego i nie wyklucza stanowienia regulacji mniej korzystnych dla jednostki. Sprawowanie władzy ustawodawczej należy do Sejmu i Senatu. Ustawodawca posiada całkowitą swobodę w kształtowaniu treści porządku prawnego pod warunkiem, że nie narusza Konstytucji. Ocena celowości i trafności rozstrzygnięć parlamentu wykracza poza zakres kompetencji sądownictwa konstytucyjnego. Do Trybunału należy wyłącznie kontrola zaskarżonych aktów normatywnych z punktu widzenia ich zgodności z aktami wyższego rzędu.

Sąd Najwyższy w swoim uzasadnieniu powołał się na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 lutego 1992 (K 14/91). Według pkt 2 tego orzeczenia art. 26 Ustawy z 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent jest niezgodny z art. 1 Konstytucji RP w części wysławiającej zasadę państwa prawnego i art. 70 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 Konstytucji w zakresie, w jakim dotyczą osób, którym przyznano prawo do świadczeń lub które spełniły warunki do ich nabycia przed wejściem w życie powołanej ustawy bez względu na datę zgłoszenia wniosku o świadczenia. TK uzasadnił swoje stanowisko tym, że zasadą ochrony praw nabytych objęte są zarówno prawa nabyte w drodze skonkretyzowanych ostatecznie decyzji przyznających świadczenie, jak i prawa nabyte in abstracto zgodnie z ustawą przed zgłoszeniem wniosku o ich przyznanie. Gdy chodzi o ekspektatywy praw, których potrzeba ochrony wynika z samej natury systemu ubezpieczeń społecznych opartego na założeniu: w zamian za składki – wkład pracy, tworzy się gwarancja przyszłych, stopniowo narastających praw. TK stanął na stanowisku objęcia ochroną ekspektatyw maksymalnie ukształtowanych, tj. takich, które spełniają zasadniczo przesłanki ustawowe nabycia praw pod rządami danej ustawy bez względu na stosunek do nich późniejszej ustawy.

Sejm na podstawie art. 7 ust. 3 Ustawy z 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. 1985 r., Nr 22, poz. 98) dokonał zmiany art. 26 ustawy z 17 października 1991 r. ustawą z 2 grudnia 1993 r. (Dz.U. 1993 r., Nr 127, poz. 583). Do art. 26 został dodany ust. 2 o treści: „Do osób, które do dnia wejścia w życie ustawy nie zgłosiły wniosku o emeryturę lub rentę, mimo że spełniły łącznie warunki do nabycia prawa do tych świadczeń, stosuje się przepisy ustaw i dekretu wymienionych w art. 1, dotyczące nabycia prawa do emerytury lub renty”. Odpowiednikiem art. 26 ust. 2 w ustawie z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach jest art. 186 ust. 3 z tym, że aktualne prawo dotyczy tylko wniosków o emeryturę. Prawo do emerytury, renty i renty rodzinnej przede wszystkim podlega ochronie na mocy art. 180 ustawy z 17 grudnia 1998 r. Z tego powodu prawo do emerytury zachowały osoby, które nabyły ją np. na podstawie

rozporządzenia (...) z 26 stycznia 1990 r. w sprawie wcześniejszych emerytur dla pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładów pracy lub rozporządzenia RM z 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki.

Sąd Okręgowy nie podzielił stanowiska Sądu Najwyższego dotyczącego niestosowania art. 32 ust. 1a ustawy z 17 grudnia 1998 r. Rzecznik Praw Obywatelskich 12 kwietnia 2007 r. zwrócił się do TK o zbadanie zgodności art. 1 pkt 16 w zw. z art. 26 Ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zakresie, w jakim z mocą wsteczną uniemożliwia uwzględnienie przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa przypadające w okresie od 15 listopada 1991 r. do 30 czerwca 2004 r. z art. 2 Konstytucji. Autor wniosku uważał, że zmiana art. 32 dokonana 20 kwietnia 2004 r. zastrzyła z mocą wsteczną dotychczasowe warunki nabywania prawa do emerytury w obniżonym wieku. W konsekwencji zmniejszyła się grupa potencjalnych uprawnionych do wcześniejszej emerytury. Jeśli chodzi o ubezpieczonych nabywających prawo do emerytury na podstawie art. 184, to wielu z nich przed wejściem w życie nowej regulacji posiadało wymagany okres zatrudnienia w szczególnych warunkach, ale zmiana z mocą wsteczną zasad ich obliczania spowodowała, że zostali pozbawieni możliwości nabycia prawa do emerytury w niższym wieku. Zdaniem (...) nowa regulacja ma retroaktywny charakter.

TK postanowieniem z 20 października 2008 r. (K 21/07) umorzył postępowanie ze względu na zbędność wydania wyroku. Uznał, że wskazany przez (...) we wniosku problem konstytucyjny był już przedmiotem oceny w sprawie K 33/06. W sprawie K 21/07 miał on do czynienia z sytuacją, w której we wcześniejszej sprawie doszło do kontroli spornej kwestii. Art. 32 ust. 1a ustawy z 17 grudnia 1998 r. nie narusza zakazu retroakcji. Ma on zastosowanie na przyszłość od wejścia w życie. Nowa zasada dotyczy tylko osób, które mogłyby nabyć emeryturę po 30 czerwca 2004 r. Do osób, które nabyły świadczenie przed 1 lipca 2004 r. nie ma ona zastosowania. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału brak powagi rzeczy osądzonej nie oznacza, że wcześniejsze rozpatrzenie kwestii konstytucyjności określonego przepisu z punktu tych samych zarzutów pozostaje bez znaczenia dla dalszego biegu spraw, w których przedmiotem kontroli jest ów przepis. Stabilizację sytuacji powstałych wskutek ostatecznego orzeczenia zapewnia zasada *ne bis in idem*.

Sąd zaznaczył, że do nabycia prawa do emerytury prowadzi spełnienie wszystkich warunków ustawowych. W 2018 r. o wcześniejszą emeryturę może ubiegać się kobieta urodzona w (...) r. W dacie wejścia ustawy w życie wnioskodawczyni miała tylko 35 lat. Po zmianie ustawy o emeryturach i rentach dokonanej ustawą z 12 maja 2012 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 637) kobieta urodzona od 1 stycznia do 31 marca 1963 r. nabyłaby emeryturę w wieku 63 lat i 5 miesięcy. Od 1 października 2017 r. może nabyć ją w wieku 60 lat.

Według rocznika statystycznego ZUS kobietom w wieku 55-59 lat przyznano emerytury: w 2003 r. – 79,25%, w 2004 r. – 81,5%, w 2005 r. – 79,3%, w 2012 r. – 22,7%, w 2013 r. – 25,6% i w 2014 r. – 9,7%. W pierwszym okresie kobiety nabywały emerytury głównie z powodu długiego stażu pracy, a od 2012 r. niemal tylko na podstawie art. 184. Zdaniem Sądu ustawodawca na podstawie art. 184 uprzywilejował niektórych ubezpieczonych w ten sposób, że przyznał młodszym robotnikom zatrudnionym w szczególnych warunkach wcześniejszą emeryturę. Dodatkowo Sąd Najwyższy uznał, że do okresu pracy w szczególnych warunkach można zaliczyć okresy nieświadczenia pracy np. z powodu służby wojskowej lub choroby.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy uznał, że odmowa przyznania I. B. prawa do emerytury jest zgodna z art. 32 ust. 1a ustawy z 17 grudnia 1998 r., dlatego oddalił jej odwołanie na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.

I. B. złożyła apelację od wyroku Sądu Okręgowego. Zaskarżyła wyrok w całości i zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 184 zw. z art. 32 ust. 1a pkt 1 Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez jego błędne zastosowanie i nieuwzględnienie przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze okresów niewykonywania pracy, za które wnioskodawczyni otrzymała wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i przyznanie jej prawa do emerytury, a także o zasądzenie od organu rentowego

kosztów procesu za obie instancje i zobowiązanie go do wyliczenia okresu zatrudnienia wnioskodawczyni w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przy uwzględnieniu okresów niewykonywania pracy, za które wnioskodawczyni otrzymała wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie.

W rozpoznawanej sprawie nie jest sporny stan faktyczny sprawy, z którego wynika, że I. B. była zatrudniona w Zakładzie (...) sp. z o.o. od 4 września 1978 r. do 31 grudnia 2005 r., w tym od 23 czerwca 1980 r. do 2 grudnia 2003 r. wykonywała pracę w szczególnych warunkach na stanowisku przewijacza i przędzarza, o której mowa w Wykazie A Dziale VII pozycja 1 załącznika nr 1 do Rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r., Nr 8, poz. 43 ze zm.). Istotne jest to (i do tego sprowadzał się spór w sprawie), czy do stażu pracy w szczególnych warunkach licznego na 1 stycznia 1999 r. należy zaliczyć okresy pobierania wynagrodzenia lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa przypadające po 14 listopada 1991 r., które zostały wymienione w zaświadczeniu Zakładu (...) sp. z o.o. z 31 grudnia 2005 r., znajdującym się w aktach organu rentowego. Zgodnie z tym zaświadczeniem, do dnia 1 stycznia 1999 r. I. B. pobierała: 1) wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy w okresach: od 1 lutego 1996 r. do 9 lutego 1996 r., od 23 czerwca 1998 r. do 3 lipca 1998 r., od 19 listopada 1998 r. do 30 listopada 1998 r.; 2) zasiłek chorobowy w okresach: od 28 kwietnia 1992 r. do 30 kwietnia 1992 r., od 17 czerwca 1992 r. do 23 czerwca 1992 r., od 21 lipca 1992 r. do 4 sierpnia 1992 r., od 7 sierpnia 1992 r. do 24 sierpnia 1992 r., od 15 czerwca 1993 r. do 18 czerwca 1993 r., 7 lipca 1993 r. do 9 lipca 1993 r., od 21 września 1993 r. do 1 października 1993 r., od 6 grudnia 1993 r. do 8 grudnia 1993 r., od 6 maja 1994 r. do 9 maja 1994 r., od 17 maja 1994 r. do 21 maja 1994 r., od 8 grudnia 1994 r. do 10 grudnia 1994 r., od 16 lutego 1995 r. do 20 lutego 1995 r.; 3) zasiłek opiekuńczy w okresach: od 15 listopada 1991 r. do 16 listopada 1991 r., od 19 listopada 1991 r. do 22 listopada 1991 r., od 13 stycznia 1992 r. do 24 stycznia 1992 r., od 11 lutego 1992 r. do 14 lutego 1992 r., od 25 września 1992 r. do 2 października 1992 r., od 15 października 1992 r. do 26 października 1992 r., od 27 listopada 1992 r. do 12 grudnia 1992 r., od 14 stycznia 1993 r. do 22 stycznia 1993 r., od 16 marca 1993 r. do 26 marca 1993 r., od 13 kwietnia 1993 r. do 17 kwietnia 1993 r., od 29 listopada 1993 r. do 1 grudnia 1993 r., od 14 grudnia 1993 r. do 24 grudnia 1993 r., od 1 lutego 1994 r. do 4 lutego 1994 r., od 7 marca 1994 r. do 11 marca 1994 r., od 25 marca 1994 r. do 29 marca 1994 r., od 27 czerwca 1994 r. do 8 lipca 1994 r., od 1 sierpnia 1994 r. do 12 sierpnia 1994 r., od 18 października 1994 r. do 26 października 1994 r., od 1 grudnia 1994 r. do 3 grudnia 1994 r., od 17 grudnia 1994 r. do 23 grudnia 1994 r., od 19 stycznia 1995 r. do 27 stycznia 1995 r., od 27 listopada 1995 r. do 8 grudnia 1995 r., od 18 grudnia 1995 r. do 20 grudnia 1995 r., od 5 sierpnia 1997 r. do 6 sierpnia 1997 r., od 22 stycznia 1998 r. do 24 stycznia 1998 r., od 4 marca 1998 r. do 10 marca 1998 r., od 12 marca 1998 r. do 16 marca 1998 r. Organ rentowy nie uwzględnił tych okresów pobierania wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy oraz świadczeń z ubezpieczenia społecznego w razie choroby lub macierzyństwa do stażu pracy w szczególnych warunkach. W zaskarżonej w sprawie decyzji z 6 kwietnia 2018 r. przyjął, że bez tych okresów staż pracy wnioskodawczyni w szczególnych warunkach wyniósł 14 lat, 8 miesięcy i 16 dni. Ocenie podlegał więc okres, zaistniały i zakończony przed wprowadzeniem 1 lipca 2004 r. art. 32 ust. 1a do Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm.), zgodnie z którym przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą, która znajduje potwierdzenie stanowisku Sądu Najwyższego wyrażonym w postanowieniu z 27 września 2018 r. (I UK 501/17), zakres stosowania art. 32 ust. 1a Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych został określony w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 10 lipca 2008 r. (K 33/2006, OTK-A 2008, nr 6, poz. 106), w którym Trybunał stwierdził, że oceniana zmiana może mieć zastosowanie wyłącznie na przyszłość. Przepis ten nie ma więc zastosowania do stanów powstałych przed jego wejściem w życie. Stanowisko to podtrzymał Sąd Najwyższy w wyroku z 23 kwietnia 2010 r. (II UK 313/09, OSNP 2011, nr 19-20,

poz. 260), stwierdzając, że osiągnięcie przed 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w szczególnych warunkach, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 1 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wyłącza ponowne ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1 tej ustawy, obowiązujących od 1 lipca 2004 r. Sąd Najwyższy zauważył, że sytuacja osób wymienionych w art. 184 ustawy, opisywana w doktrynie jako ekspektatywa prawa podmiotowego, polega na spełnieniu się tylko części stanu faktycznego koniecznego do nabycia prawa, które poprzedza i zabezpiecza przyszłe prawo podmiotowe. Uwzględnienie ochrony praw w trakcie ich nabywania jest zaś aprobowane w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, a także Trybunału Konstytucyjnego. Zdaniem Sądu Najwyższego ochrona ekspektatywy może wynikać z jej istoty, lecz może także zyskiwać wzmocnienie w prawie. Funkcję takiego wzmocnienia spełnił art. 184 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wobec pozostających w toku stosunków nabywania prawa do emerytury z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach przed 1 stycznia 1999 r. W przepisie tym ustawodawca utrwalił sytuację osób, które w dniu wejścia w życie ustawy wypełniły warunki stażu szczególnego i ogólnego, i zadeklarował ich przyszłe prawo do emerytury w wieku wcześniejszym. Przez wydanie tego przepisu nastąpił stan związania. Wobec tego, przewidziana w ustawie ekspektatywa nie mogła wygasnąć wskutek nowej regulacji ustalania stażu pracy w szczególnych warunkach. W tej sytuacji art. 32 ust. 1a Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie ma zastosowania do ubezpieczonej. Status prawny okresu niezdolności do pracy, za który ubezpieczona uzyskała świadczenia z ubezpieczenia chorobowego, należało więc ocenić na podstawie „zasad sprzed wejścia w życie” powołanego przepisu.

Przed uchwaleniem art. 32 ust. 1a Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych problem zaliczenia do okresu pracy w warunkach szczególnych okresów niezdolności do pracy rozstrzygała m.in. uchwała Sądu Najwyższego z 27 listopada 2003 r. (III UZP 10/03, OSNP 2004, nr 5, poz. 87), stwierdzająca, że do okresu pracy w szczególnych warunkach, o jakich mowa w § 4 ust. 1 pkt 3 Rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), wlicza się okresy zasiłku chorobowego w czasie trwania tego stosunku pracy, przypadające po dniu wejścia w życie Ustawy z 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.). Podobnie w wyroku z 5 listopada 2012 r. (II UK 82/12, OSNP 2013, nr 19-20, poz. 230), Sąd Najwyższy przyjął, że do okresu pracy w szczególnych warunkach uprawniającego do emerytury na podstawie art. 184 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zalicza się okres urlopu wypoczynkowego i urlopu macierzyńskiego. Tę linię orzecniczą potwierdzają także wyroki Sądu Najwyższego: z 7 lutego 2006 r. (I UK 154/05); z 17 września 2007 r. (III UK 51/07); z 30 stycznia 2008 r. (I UK 204/07); z 16 lipca 2009 r. (II UK 388/08). Inaczej traktowany jest natomiast urlop wychowawczy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 19 kwietnia 2016 r., II UK 193/15; z 4 września 2014 r., I UK 6/14).

Z tych rozważań wynika, że zasadny jest zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 184 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w wyniku nie zaliczenia do stażu pracy w warunkach szczególnych okresów niezdolności do pracy, w których ubezpieczona pobierała świadczenia z ubezpieczenia społecznego (wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy, zasiłek chorobowy, zasiłek opiekuńczy). Wobec tego, do okresów pracy w szczególnych warunkach, o jakich mowa w § 4 ust. 1 pkt 3 Rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wlicza się okresy pobierania w czasie trwania tego stosunku pracy wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, zasiłku chorobowego, zasiłku opiekuńczego, przypadające po wejściu w życie Ustawy z 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw, a przed wejściem w życie art. 32 ust. 1a Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Mając powyższe na uwadze, okresy pobierania przez wnioskodawczynię wynagrodzenia z tytułu niezdolności do pracy oraz zasiłków z ubezpieczenia społecznego z tytułu choroby i macierzyństwa po 14 listopada 1991 r. i przed 1 stycznia 1999 r. nie podlegają wyłączeniu przy obliczeniu stażu pracy w szczególnych warunkach. Po doliczeniu okresów pobierania przez wnioskodawczynię świadczeń z ubezpieczenia społecznego z tytułu choroby i macierzyństwa przed

1 stycznia 1999 r. do już uwzględnionego przez organ rentowy do stażu pracy w szczególnych warunkach okresu 14 lat, 8 miesięcy i 16 dni wnioskodawczyni posiada co najmniej 15-letni staż pracy w szczególnych warunkach, a w rezultacie spełnia wszystkie przesłanki do przyznania jej prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 184 Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Podkreślić bowiem należy, co nie było kwestionowane przez organ rentowy, że I. B. legitymuje się w dacie 1 stycznia 1999 r. ogólnym stażem pracy wynoszącym ponad 20 lat i 3 miesiące (od 4 września 1978 r. do 31 grudnia 1998 r.). W tym okresie pracą w szczególnych warunkach nie jest okres nauki zawodu od 4 września 1978 r. do 22 czerwca 1980 r. (1 rok, 9 miesięcy, 19 dni) oraz okres urlopu wychowawczego od 2 kwietnia 1987 r. do 1 kwietnia 1990 r. (3 lata). Odliczając zatem od łącznego stażu ubezpieczeniowego (20 lat i 3 miesiące) naukę zawodu i urlop wychowawczy (łącznie 4 lata, 9 miesięcy i 19 dni), to stwierdzić należy, że I. B. legitymuje się ponad 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach.

Emerytura przysługuje zatem skarżącej od 26 lutego 2018 r., tj. od momentu ukończenia 55 lat zgodnie z art. 129 ust. 1 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zw. z § 4 ust. 1 pkt 1 Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Z tym zakresie orzeczono zgodnie z art. 386 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego (pkt I sentencji wyroku).

Skoro art. 32 ust. 1a Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obowiązujący od 1 lipca 2004 r.) nie ma zastosowania do osób, które w dniu wejścia w życie tej ustawy (czyli 1 stycznia 1999 r.) wypełniły warunki stażu szczególnego i ogólnego, gwarantujące im przyszłe prawo do emerytury w wieku wcześniejszym, to organ rentowy powinien był doliczyć do stażu pracy w szczególnych warunkach okres pobierania przez wnioskodawczynię wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy i świadczeń z ubezpieczenia społecznego z tytułu choroby i macierzyństwa. Wskutek błędnej interpretacji prawa organ rentowy wydał niezgodną z prawem decyzją odmawiającą przyznania emerytury w sytuacji, gdy wnioskodawczyni wykazała wszystkie przesłanki świadczenia, w tym pracę w szczególnych warunkach w wymaganym rozmiarze. Oznacza to, że organ rentowy ponosi odpowiedzialność za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji. Z tego względu Sąd stwierdził na mocy art. 118 ust. 1 i 1a Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych odpowiedzialność organu rentowego (pkt II sentencji wyroku).

O kosztach procesu w postępowaniu przed Sądem drugiej instancji orzeczono na mocy art. 98 k.p.c. w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 9 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, w brzmieniu obowiązującym od 13 października 2017 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800 ze zm.), zasadzając kwotę 240 zł, oraz zwrot opłaty od apelacji poniesionej przez wnioskodawczynię (30 zł) pobranej zgodnie z art. 36 Ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 623) – pkt III sentencji wyroku.

SSA Dorota Elżbieta Zarzecka SSA Alicja Sołowińska SSA Teresa Suchcicka